

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
“Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”**

МАТЕРІАЛИ

**VI Міжнародної наукової конференції студентів, молодих вчених та
науковців**

**«МЕТОДОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЯ СУЧАСНОГО
ФІЛОСОФСЬКОГО ПІЗНАННЯ»**

присвяченої 30-річчю створення кафедри філософії, соціології та
менеджменту соціокультурної діяльності та 205-річчю Університету
Ушинського

М. ОДЕСА - 2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
“Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”**

**кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної
діяльності**

М А Т Е Р І А Л И

**VI Міжнародної наукової конференції студентів, молодих вчених та
науковців**

**«МЕТОДОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЯ СУЧАСНОГО
ФІЛОСОФСЬКОГО ПІЗНАННЯ»**

присвяченої 30-річчю створення кафедри філософії, соціології та
менеджменту соціокультурної діяльності та 205-річчю Університету
Ушинського

(Одеса, 20-21 травня 2022 року)

Одеса -2022

М 54 **Методологія та технологія сучасного філософського пізнання** //
Матеріали IV Міжнародної наукової конференції (Одеса, 20-21 травня 2022 р.)
135 с.

Рецензенти:

***Пальчинська Мар'яна Вікторівна** - доктор філософських наук, професор, завідувачка кафедри філософії, психології та педагогіки Державного університету інтелектуальних технологій і зв'язку,*

***Рибка Наталя Миколаївна** – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та методології науки Державного університету «Одеська політехніка»*

Збірник матеріалів VI Міжнародної наукової конференції «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання» вміщує матеріали, які досліджують методологію сучасного пізнання; трансформаційні процеси в сучасному суспільстві; сучасні підходи до вивчення цінностей та ціннісних орієнтацій; філософію історії в сучасному вимірі; філософсько-освітні парадигми сучасного суспільства; філософію синергетики та філософські погляди Г.Сковороди у світлі сучасності. Рекомендовано для науковців, педагогів, докторантів, аспірантів, студентів.

Ухвалено до друку та розповсюдження мережею інтернет вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 11 від 30 червня 2022 року)

СЕКЦІЯ № 6

ФІЛОСОФІЯ СИНЕРГЕТИКИ

*Гончарова Ольга Євгенівна (м. Одеса) – кандидат технічних наук,
доцент Державний університет «Одеська політехніка»*

ПСИХОСИНЕРГЕТИЧНІ СТРАТЕГІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НЕРУЙНІВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СИСТЕМ РІЗНОГО КЛАСУ СКЛАДНОСТІ НА ПРИКЛАДІ МЕТАСИСТЕМИ "ВОДІЙ~АВТОМОБІЛЬ~СЕРЕДОВИЩЕ" {B}~{A}~ {C}

Синергетика Германа Хакена і теорія диссипативних структур, заснована Іллею Романовичем Пригожином – відомим ученим, лауреатом Нобелівської премії (1977), стали напрямком філософії, який синтезує у собі цілу низку фундаментальних висновків природознавства та соціальної думки, виробляє принципово нову методологію дослідження фізичного світу, живої матерії та соціальних систем. Нині синергетика об'єднала представників різних наукових шкіл (І. Р. Пригожина, Г. Хакена, С. П. Курдюмова та ін.), які розробляють моделі процесів різної природи, що самоорганізуються, дозволяючи аналізувати становлення, складність, нелінійність та інші феномени, значення яких у наші дні має як теоретичний, так й практичний, прикладний характер. Чималий внесок у розвиток цього напряму та постнекласичної науки загалом роблять і українські вчені, для яких воно стало одним із головних у науковій діяльності. На початку 90-х років синергетика сприймається як загальнонаукова дослідницька програма (І. Добронравова, 1991), оскільки її методологічний апарат може бути застосований до відкритих нелінійних самоорганізованих середовищ/систем як природничонаукових, так і гуманітарних (психіка і сприйняття, людина та ін.), медико-біологічних (мозок та ін.), технічних. У 1991 році професор І. В. Єршова-Бабенко стала засновником психосинергетики як нової наукової області, предметом дослідження якої є коло психомерних середовищ (ПС) як відкритих нелінійних самоорганізованих середовищ (ОНС), у формуванні та існуванні яких (у розвитку та руйнуванні, Бутті та становленні, у поведінці) суттєвим і сутнісним (системотворчим, переходоформуючим) фактором може ставати і стає психіка людини, її стан і структура, що визначаються граничними умовами, віком і швидкістю складових і суб'єдинок різного рівня та вимірювання, що виникають у ній, їх відносинами, зв'язками (характер) та ін. З цих позицій вивчається, моделюється та описується складність психічного: ментального, внутрішньоособистісного та зовнішньосоціального, живого, неживого та віртуального. У нашому дослідженні психосинергетичні стратегії та методологічні засади є підставами для вирішення актуальної для всіх країн світу проблеми безпеки дорожнього руху.

Наше пілотне дослідження, розпочате під час 1-ї Всесвітньої міністерської конференції з безпеки дорожнього руху в Москві 19 листопада 2009 року (за участю 150 країн) та представлене на конференціях та в публікаціях (Томськ, Одеса, Київ, Кіото, Харків, Нижній Новгород, Луцьк, Кишинів, Миколаїв, Дніпро, Краків), показало, що працює існуюче поняття «критична різниця». Саме поняття з'явилося у синергетиці, яка дала нові інструменти міждисциплінарної взаємодії. Термін «міждисциплінарність» визначає специфіку синергетики та є повною протилежністю дисциплінарному підходу. Якщо дисциплінарні дослідження орієнтуються на предмет, то міждисциплінарні – на відносини, зв'язки, взаємодії і вводиться поняття – мірності. І ми звернули увагу на взаємодію систем при утворенні метасистеми як єдиного цілого та зіставили 2 типи систем – відкриті (людина, Природа) та закрито-відкриті (автомобіль) – та їх моделі просторово-часової поведінки.

МЕТАсистема $\{\{B\}\sim[A]\}$ є складною, їй властива відкритість, самоорганізація, людиномірність і нелюдяність, нелінійність розвитку та нестабільність.

У своїй докторській праці розглядаю [манеру адаптації] МЕТАсистеми $\{\{B\}\sim[A]\}$ у МЕТАсередовищі $\langle C \rangle$ ($\langle \{\{B\}\sim[A]\}\sim \langle C_M \rangle \rangle$), де

- $\{B\}$ – водій/людина – нелінійне відкрите самоорганізоване Явище/середовище/система людиномірна/психомірна (фізична, біологічна, психічна, соціальна, політична, антропоцентрична та космічна (Євген Гауфман, 2020));

- $[A]$ – автомобіль – лінійна закрито-відкрита система;

- $\langle C_M \rangle$ – технічне середовище – лінійний системноорганізований закрито-відкритий континуум, заповнений безліччю машин;

- $\langle C \rangle$ – МЕТАсередовище – нелінійний, відкритий, самоорганізований, природомірний континуум, що містить технічне середовище, заповнений безліччю різномірностей.

Виходячи з основних принципів парадигми складності, причини дорожньо-транспортних пригод (ДТП) є результатом взаємодії явища/системи «водій/людина» $\{B\}$, «автомобіль» $[A]$ та «середовище» $\langle C \rangle$, які створюють метасистему $\{\{B\}\sim[A]\}\sim \langle C \rangle$. На її дослідження доцільно застосувати постнекласичну концептуальну модель психосинергетики «ціле в цілому» [автор І.В. Єршова-Бабенко, 1991], оскільки йдеться про взаємодію «різномірних» цілих (водій, автомобіль, навколишнє середовище). Системи різного класу, які з'єднуються в єдину макросистему, ми розглядаємо ні з позиції «частина – ціле», ні як частини одного цілого, а як самостійні цілі, що включені в єдину цілу метасистему $\{\{B\}\sim[A]\}\sim \langle C \rangle$. Враховуючи характер співвідношення систем, які є вкладеними одна в одну цілими як самоорганізуючими (людина та природне середовище), так і несамоорганізується (автомобіль), нова якість «цілого» $\{\{B\}\sim[A]\}\sim \langle C \rangle$ визначається характером зв'язків та виникненням узгодженості чи неузгодженості між різними цілісностями в єдиній метасистемі.

Вперше запроваджено поняття складної метасистеми нового типу, що виникає у процесі взаємодії систем різного класу складності. Нами висунута

гіпотеза, що головною причиною ДТП є не «людський фактор» (як вважає більшість фахівців), а певна несумісність у рамках метасистеми $\{\{B\}\sim[A]\}\sim\langle C\rangle$ систем, що з'єднуються в ній $\{B\}$, $[A]$, $\langle C\rangle$, за показниками приналежності до різних класів (1) та виникнення критичної різниці при взаємодії таких складних систем різного класу (2). Системи $\{B\}$, $[A]$, $\langle C\rangle$, які з'єднуються без об'єднання в метасистему, оскільки відносяться до різних класів (1), мають вкрай різну організацію, що призводить в певних умовах до виникнення критичного порога/критичної різниці, за яким слід взаємне руйнування при взаємодії систем різного класу (2). Ступінь узгодження або розузгодження класності систем, що входять до метасистеми $\{\{B\}\sim[A]\}\sim\langle C\rangle$, стає критерієм оцінки його безпеки або травматичності та ресурсозбереження.

Концепція «ціле в цілому» дозволяє розглянути людиномірність і психомірність метасистеми $\{\{B\}\sim[A]\}\sim\langle C\rangle$ як фактор, що впливає на безпеку. Йдеться не про автоматизацію, яка веде до зростання ступеня агресивності та крихкості (Н. Талеб, 2014) довкілля людини, а про врахування відповідності параметрів відкритості/закритості систем, що утворюють метасистему. Тобто необхідно врахувати наявний ступінь неадекватності систем $\{B\}$ та $[A]$ та можливий ступінь адекватності, яку можна отримати у конструкції автомобіля.

Метасистема $\{\{B\}\sim[A]\}\sim\langle C\rangle$ є складною, відкритою, їй властива самоорганізація, нелінійність та нестабільність, людиномірність та психомірність. Складність метасистеми $\{\{B\}\sim[A]\}\sim\langle C\rangle$ обумовлена як кількісними показниками, так і складністю зв'язків між різнокласними системами при взаємодії в метасистемі, оскільки водій набирає безліч відносин з $[A]$ і $\langle C\rangle$, пішоходами, то є метасистема $\{\{B\}\sim[A]\}\sim\langle C\rangle$ має велику кількість ступенів свободи.

На сучасному етапі розглядаються кіберфізичні системи (К. Майцнер, 2016), за допомогою яких моделюються складні соціотехнічні системи, які значною мірою самокеруються. Підставами для розуміння самоорганізації та емерджентності у таких системах служать математична теорія складних систем та нелінійна динаміка. За словами авторитетного філософа техніки В. Г. Горохова, «... складність сучасних соціотехнічних систем пов'язана насамперед не з технічними, а з соціальними факторами. У цьому полягає особливість чергового витка еволюції складності технічних систем за умов зростання технологічних ризиків. Система стає настільки складною, що не в змозі не лише керувати своєю діяльністю та розвитком, а й передбачати негативні сценарії такого розвитку та способи їх подолання».

Збільшення складності технічних систем спричиняє зростання ризиків техногенних катастроф, а спроба подолання цих ризиків у свою чергу веде до ускладнення технічних систем. Сучасна ситуація з кіберфізичними системами складніша тим, що змінюється взаємозалежність, або «приналежність». Що кому належить: людина автомобілю чи автомобіль людині? За часів простих автомобілів, можна було ще утримувати "людське" ставлення до власності. Але в епоху кіберфізичних систем може бути і "навпаки". Ставиться питання:

"автомобіль" – продовження людини чи людина – продовження "техніки"/автомобіля? Через "людську дію" "автомобіль" і прихоплює людину. Це питання стає вирішальним.

Єршова-Бабенко Ірина Вікторівна (м. Одеса) – доктор філософських наук, професор, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ВОПРОС СТАТУСА СИНЕРГЕТИКИ: ТЕОРИЯ САМООРГАНИЗАЦИИ, НАУКА НОВОГО ТИПА, ОБЩЕНАУЧНАЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ПРОГРАММА?

В конце XX в. в философии науки и в самой науке произошли принципиальные изменения мировоззренческого и методологического характера: переоценка классической гносеологии, введение представлений о неклассике и постнеклассике. Это позволило заговорить о вхождении в качественно новый, постнеклассический этап развития, «век бифуркации» (термин Э. Ласло, 1991).

В наиболее концентрированном виде названные тенденции нашли свое выражение в теории изменения или теории самоорганизации, представленных в работах бельгийского физико-химика И. Пригожина и в новой меж- и трансдисциплинарной научной области – *синергетике* (термин Г. Хакена, 1978).

Синергетика в буквальном смысле "ворвалась" в научный мир более 40 лет назад (терминологически) и заполонила к настоящему времени многие дисциплины, добравшись даже до философии и методологии науки. Философия и методология синергетики или самоорганизации сами сегодня становятся трансдисциплинарными. Это и не удивительно, т. к. современный этап развития научных знаний можно охарактеризовать как "жажду" единых концептуальных оснований.

Поэтому синергетика (теория самоорганизации), объявившая, что одна из ее главных задач – это познание сквозных закономерностей в поведении нелинейных открытых сред самой различной природы (Г. Хакен, 1991): физических, биологических, социальных, экономических, психических, информационных и проч., познание принципов самоорганизации, подчинения, усиления, оказалась как нельзя кстати в научном мире. Поиск решения поставленной ею задачи привел к пониманию, что перед нами наука нового типа, т. к. предмет ее исследований представлен во многих конкретных науках – естественного и гуманитарного, технического и медицинского профилей, в артсинергетике и психосинергетике.

К началу 90-х гг. синергетика рассматривается как общенаучная исследовательская программа (И. Добронравова, 1991).

Таким образом, к началу XXI в., говоря о статусе синергетики,